

Z červené knihy našich měkkýšů — najdeme v Dunaji ještě točenku říční?

Vojen Ložek

O Dunaji a jeho významu pro naši malakofaunu jsme již psali na samém počátku tohoto seriálu. Dnes se k této řece vrátíme v úvaze o osudu točenky říční — *Valvata naticina* Menke, 1845, která je od nás známá nebo spíše byla známá právě jen z Dunaje.

Jako všechny naše točenky je *V. naticina* hermafrodit — na rozdíl od všech ostatních předložábrých plžů, kteří jsou odděleného pohlaví. Dalším významným znakem točenek je spirálně vinuté vápnito-rohovité víčko, umožňující odlišit točenky např. od malých zástupců rodu *Bithynia* (bahnívka), které jim mohou být dosti podobné.

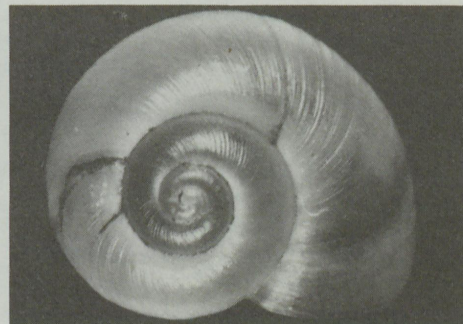
Točenka říční má stlačeně kulovitou ulitu s ploše kuželovitým kotoučem, který zaujímá jen 1/2–1/3 celkové výšky, jehož vrchol však na rozdíl od ostatních druhů rodu kupkovitě vyčnívá. Závitů je 3 1/4 — 3 1/2, jsou sice silně klenuté, ne však nafouklé jako u jiných točenek, povrch je jemně nepravidelně rýhovaný, žlutavě rohové barvy, poslední závit silně převládá. Ústí je sice víceméně kruhové jako u ostatních točenek, na rozdíl od nich však má nahoře zřetelný roh a je patrem sice velmi krátce, nicméně patrně, slabě seříznuté. Píštěl je úzká, ale otevřená, víčko má jen 3–3 1/2 rychle rostoucích závitů — jiné točenky mají podstatně četnější pomalu rostoucí závit. Výška kolísá mezi 4–5 mm, šířka mezi 5–6 mm, výška ústí dosahuje 3,2–3,4 mm.

Z popisu je zřejmé, že se točenka říční v mnoha podrobnostech výrazně liší od ostatních našich zástupců rodu. Proto se

řadí do zvláštního podrodu *Borysthenia* Lindholm, 1913, jehož je v současné době jediným zástupcem. Uvedené znaky, zejména vinutí víčka, tvar ústí i vrcholu, umožňují poměrně snadné odlišení od ostatních druhů rodu. Nicméně v minulosti nebývaly v popisech patřičně zdůrazněny, takže docházelo k poměrně častým změnám a v důsledku toho i k údajům o výskytu tohoto druhu z řek, kde ve skutečnosti nikdy nežil. Stačí vzpomenout úvahy J. Uličného o Slavíkových vyobrazeních druhu *V. naticina* z Čech.

Na rozdíl od jiných točenek je *V. naticina* druhem vysloveně říčním, který dává přednost větším tokům v nížinách, tu a tam proniká i do jezer. Rozšíření v současné době lze označit jako ponto-sarmatské, neboť zahrnuje řeky černomořské a baltské oblasti, tzn. vyskytuje se od Odry k východu. Z našeho území byla bezpečně známa jen z hlavního toku Dunaje, především v úseku pod ústím Váhu, kde se její ulity nacházely v dosti značném množství na jemně písčitých plážích přístupných za nižších vodních stavů, např. pod Božím vrchem u Štúrova. Tam byla hojná ještě v padesátých letech. Od těch dob však jakost dunajské vody značně poklesla vlivem různých znečištění, což mělo za následek výrazný úbytek až vymírání řady ponto-kaspických prvků, které jsou pro Dunaj významné. Postižena je i *Valvata naticina* a její osud na našem území se tak stává problematičtější.

Je třeba si uvědomit, že nebyla zjištěna ve velkých dunajských přítocích na našem

Točenka říční z Dunaje u Štúrova (rozměry 3,8×5,0 mm). Foto † J. Brabenec

území ani v Malém Dunaji, ovšem dnes by se v nich sotva mohla nacházet vzhledem k silnému znečištění všech těchto řek.

Aktivní ochrana tohoto druhu není bohužel proveditelná, neboť za hlavní tok Dunaje není vhodné náhrady. Takže nezbývá než pečlivě sledovat stav v Dunaji, abychom patrně v blízké budoucnosti nebo snad již dnes mohli určit datum jejího vymření na našem území.